Alexandr Topčjan

OSMANSKÁ BANKA

Přeložil Milan Dvořák

ARGO

Alexandr Topčjan

OSMANSKÁ BANKA

Z ruského vydání *Bank Ottoman*,
vydaného nakladatelstvím Unipress SK, Moskva 2010,
přeložil Milan Dvořák.
Obálka, grafická úprava a sazba Pavel Růt.
Odpovědný redaktor Jindřich Vacek, Hana Zahradníková.
Korektury Miroslava Jarotková, Ludmila Böhmová.
Technický redaktor Milan Dorazil.
Vydalo nakladatelství Argo,
Milíčova 13, 130 00 Praha 3,
argo@argo.cz, www.argo.cz,
roku 2024 jako svoji 4801. publikaci.
Vytiskla tiskárna Akcent.
Vydání první.

ISBN 978-80-257-3698-2

Naše knihy distribuuje knižní velkoobchod KOSMAS,
sklad: Za Halami 877, 252 62 Horoměřice,
tel.: 226 519 383, e-mail: odbyt@kosmas.cz,
www.firma.kosmas.cz
Knihy je možno pohodlně zakoupit v přátelském internetovém knihkupectví
www.kosmas.cz.

„Podle vás si nezbytná obrana jedince zasluhuje schválení. Zároveň však tvrdíte, že veřejné mínění zbavuje práva na sebeobranu národ.“

G. Tarnovskij, *Terorismus a rutina*, Ženeva 1880

„Mít zbraň, to je jen půl záležitosti – je zapotřebí umět s ní zacházet. Střílet je lehké, mnohem obtížnější je zasáhnout cíl. Této skutečnosti se až dosud nepřikládal velký význam, právě proto řada revolucionářů, kteří bez předchozí přípravy zahájili palbu na představitele ‚řádu a moci‘, zaplatila vlastním životem.“

Johann Most, *Problémy výzbroje*, Freiheit 27. března 1886

„Zoufalci, řekl jeden známý politik, se stávají pány cizích osudů.“

Drošak, Ženeva 1896, 26, str. 171

Londýn prosinec 1895

„Pane, ani jeden z vámi navržených postupů nebyl schválen. Kdo by nás poslouchal, mohl by si pomyslet, že se jedná o zemi, ve které jste ani jednou nebyl, a dokonce byste ji nesvedl ani ukázat na mapě."

„Přitom ale, jak je vám známo, ty plány sestavovali naši nejpoučenější lidé, kteří jsou o všem bezvadně zpraveni a tu zemi znají až do nejmenších podrobností."

„Souhlasím, jenomže jak je vidět, nepochopili, proč se to podniká. Nemáme v úmyslu zhoršovat stav ‚nemocného', ta země se rozpadá i bez našeho zásahu. Naším cílem je využít situace a obhájit své zájmy."

„Ano, jako odměnu za naši pomoc, ovšem v tuhle chvíli nás nezajímají nová území, ale něco důležitějšího – Bagdád."

„To je ale také území."

„Je to víc než území."

Přistoupil k mapě Osmanské říše.

„Všimněte si…"

Přejel ukazovátkem po Kavkazu a březích Kaspického moře:

„Rusy Bagdád nezajímá, mají Baku. Proto se snaží zmocnit se úžin nebo dojít do Kilíkie…"

„Do Kilíkie?"

„Ano, Kilíkie poskytuje přímý přístup ke Středozemnímu moři… Na severu si už definitivně vytvořili pevnou pozici, teď směřují na jih."

„A Francouzi?"

„Ti nás neznepokojují, jelikož si nadále naivně hýčkají sen křižáků – vrátit se na Blízký východ. Nám zatím překážejí Němci, kteří usilují o Bagdád."

„Ještě do Bagdádu nedošli a už nám začali způsobovat závažné škody.“

„Co tím myslíte?“

„Stačí si vzpomenout na továrny zpracovávající bavlnu, které za posledních pár let postavili v Turecku.“

„Ostatně za naše peníze, z úvěrů, které získali z Osmanské banky.“

„Kdysi se ta bavlna přivážela sem a zpracovávala tady… Teď už nám ji Turci neprodávají, poněvadž jim Němci platí víc. Jestli to takhle půjde dál, tak se naše továrny kvůli nedostatku suroviny zastaví.“

„Člověka štve, když to slyší, ale jsem rád, že situaci znáte a správně ji hodnotíte. Z toho plyne, že je vám rovněž známo, proti komu musejí být zaměřeny veškeré naše akce. Ovšem akce promyšlené! Spálit Konstantinopol by znamenalo pomoct našemu hlavnímu nepříteli… Sultán hned poběží k německému císaři postěžovat si na nás nebo na Rusy. Mimochodem, kdo bude podpalovat?“

„Makedonci nebo Arméni.“

„Nemluvilo se taky o Albáncích?“

„Ti to kategoricky odmítli.“

„Proč?“

„V té části Konstantinopole bydlí hodně Albánců.“

„Ale jsou tam i Arméni.“

„Arméni si to pořád ještě rozmýšlejí, ale Makedonci jsou kdykoli připraveni posadit na město červeného kohouta.“

„To nedovolte! V žádném případě! A Arméni ať se rozmýšlejí.“

„Do kdy?“

„Dokud nevypracujeme rozumný plán, který zasáhne bezprostředně úmysly Němců.“

„Nemá cenu pospíchat. Uvidíme, jak se tam budou události vyvíjet.“

„Co máte konkrétně na mysli?“

„Sasun a Zeytun. Možná k dost významným událostem dojde i ve Vanu…“

„Budeme tedy čekat na rozuzlení.“

„Rozuzlení už je známo.“

„Nač tedy čekat?“

„Je zatím známo jen nám. Jakmile se o něm dovědí Arméni, bude pro nás lehčí je přemluvit.“

„Možná i z jejich strany přijdou zajímavé návrhy.“

„To je možné, i když moc tomu nevěřím…“

„Takže budeme čekat.“

„Ano, ale přitom pozorně sledovat dění. Sebemenší náhoda nám může přinést příjemné překvapení.“

Švýcarsko, kanton Fribourg,
věznice Belle Chasse duben 1896

Jeanu-Lucu Rivazovi bylo pouhých třicet, avšak už stihl ve věze-ních různých zemí strávit šest let. Uvalené tresty odnětí svobody byly samozřejmě mnohem delší, jenomže na jejich plné odkroucení by nestačily ani dva lidské životy, ježto za doby pobytu v žalářích mohly přibývat další.

Tak daleko to ale nikdy nedospělo. Jean-Luc nenáviděl klidný, usedlý život. Všechno se mu záhy zprotivilo a začínal hledat mož-nost uniknout na nové místo. Takové přání se mohlo uskutečnit ihned, ale také být odloženo, ovšem ne na dlouho. A podivné bylo, že čím lépe byla káznice hlídána, tím kratší dobu se v ní zdržel. V pařížské La Santé si „v chládku“ poseděl pouhých šest měsíců, v newyorském Sing-Singu čtyři a v městské trestnici v Buenos Ai-res, kde se dala titěrnou částkou sto pesos podplatit kompletní se-stava vězeňské stráže, si pobyl celého půldruhého roku.

Jeho hlava se ve vězení zaměstnávala nejen osnováním útěků. Když se ocital v mnohonárodnostním prostředí trestanců, s podivuhodnou lehkostí zvládal dříve neznámé jazyky. Narodil se ve Švýcarsku, na pomezí dvou kantonů, německy mluvícího a frankofonního, a později, dlouho před svou žalářní epopejí, se dokázal naučit několik dalších evropských řečí.

Příroda ho obdařila mnohými talenty. Nebylo mu ještě ani deset, když se u něho projevil nevídaný zájem o mechanismy. Zvlášť ho lákaly hodiny, zámky a zbraně. Otec, když u něho tenhle sklon vyhmátl, ho ihned odvedl k mistru hodináři, aby se syn vyučil řemeslu ve Švýcarsku tradičnímu.

Hodinařinu zvládl za několik let a shodou okolností začal studovat zámky trezorů. Ve dvaceti byl už proslulým mistrem, a dokonce autorem několika vynálezů. Jednoho dne se mezi jeho zákazníky vyskytl jakýsi pán, který ho vybídl, aby se kvůli nějaké velice zajímavé a výnosné práčičce odebral do Paříže.

Jeanu-Lucovi nedalo velkou námahu rozlousknout zámky banky Société Générale. A za týden, když si do cestovní brašny uložil dosti impozantní sumu, která mu z toho kápla, uvízl v rukou francouzských pohraničníků.

Před soudem se pokusil zmírnit si rozsudek účinnou lítostí, avšak bezvýsledně. Ve věznici La Santé se seznámil se spolubojovníky Ravachola[1] a ti ho dokázali přesvědčit, že jakékoli akce namířené proti státu a velkému kapitálu včetně bankovních loupeží jsou oprávněné. „Nakradené bohatství je třeba odejmout utiskovatelům a použít ke vznešeným účelům."

Tím nabylo páčení zámků určitého smyslu. Žaláře a útěky následovaly jeden za druhým, a navíc k dobrodružnému duchu získal ideovou platformu. On přece byl dokonale švorc. Ne každá loupež končila káznicí, jenomže „kořist" obvykle odevzdával ideovým objednavatelům a pro sebe si nechával jen docela málo.

Pátraly po něm policejní složky několika evropských i amerických zemí. Ty se vícekrát přesvědčily, že je schopen otevírat jakékoli zámky jak zvenčí, tak zevnitř. Na policejních strážnicích všech evropských zemí, na pohraničních hlídkových stanovištích i u všech tajných služeb se dala najít bohatá sbírka jeho fotografií a podrobný popis veškerých jeho divů udatenství. Personál sebeméně proslulých hotelů a penzionů byl upozorněn, aby jeho objevení okamžitě hlásil policii.

Ve třiceti už byl znaven životem na soustavném útěku. Proto když po úspěšném překročení německých hranic poblíž Basileje padl do rukou pohraničníků své rodné země, nedělal si z toho těžkou hlavu. Potřeboval si odpočinout. Poslali ho do jednoho z nejstřeženějších a nejtvrdších vězení ve Švýcarsku a dali ho čtyřiadvacet hodin denně sledovat. Nebyl obyčejný zloděj, nýbrž lupič sloužící určitým politickým zájmům. Jeho jméno bylo přímo i zprostředkovaně spojeno s krvavými skutky anarchistů.

Dozorci se ovšem nadarmo týrali neustálým dohledem po celé dny i noci. Vypadalo to, že mu věznice vyhovuje. Zmocnila se ho však jakási podivná apatie. Ve srovnání s předchozími byl tenhle kriminál, pokládaný za „přísný“, pouze příjemným místem pro odpočinek. Dozorci tu byli mnohem vycepovanější a lidštější, bylo zde lepší jídlo a personál k němu choval jakýsi tajný respekt, nemluvě ani o tom, že se stal předmětem zbožňování nejen politických, ale i kriminálních vězňů. Utíkat z téhle káznice by ho ani nenapadlo. Našli se ovšem lidé, kteří si přáli ho odtud vysvobodit.

Po obědě, když se procházel po vězeňském dvoře a rozprávěl s italským anarchistou o násilí a spravedlnosti, k němu přistoupili strážní a vyzvali ho, aby šel do pracovny náčelníka věznice. „Pan Olivari vás žádá, abyste k němu zašel.“ Žalářník pan Olivari však v kanceláři nebyl. Seděli tam dva neznámí pánové v civilu.

Jeden z nich si odkašlal do sevřené ruky a zřetelně pronesl:

„Sûreté générale z Paříže požaduje vaše vydání.“

V Jean-Lucově tváři se nezachvěl ani sval.

„Chápete, co to znamená?“

Jean-Luc přikývl.

„Ne, nic nechápete,“ vmísil se zostra druhý pán. „Znamená to, že se vaše hlava nejpozději do týdne ocitne pod gilotinou.“

Jean-Luc zůstával nevzrušen.

„Poslyšte,“ pokračoval druhý pán, „my jsme si sem nepřišli dělat legraci. Francouzský soud nad vámi ve vaší nepřítomnosti vynesl rozsudek smrti.“

Položil před Jeana-Luca list *Le Matin*. Na první straně byl palcový titulek: „Quai d’Orsay se obrátilo na Bern se žádostí o extradici pachatele loupeží ve třech bankách.“ Zmíněný vzal noviny do ruky, pohlédl na titulní stranu, se zájmem zalistoval a pak se na toho pána obrátil:

„Můžu si je nechat?“

„Prosím, přinesli jsme je pro vás. Ale neodpověděl jste nám na otázku. Copak si nechcete zachránit kůži?“

„Ovšemže chci, ale jak?“

„Jako se to dělalo dřív. Mimochodem, kolikrát jste utekl z vězení?“

„Pětkrát nebo šestkrát. Plete se mi to.“

„Tak tohle bude posedmé.“

„Ale já odsud nechci utéct.“

„Nemáte na vybranou. Buď útěk, nebo gilotina.“

„Odsud se utéct nedá. A navíc nemám kam…“

„Útěk bude zorganizován. Za týden. Dostanete nový pas…“

„Falešný?“ skočil mu do řeči Jean-Luc.

„Ne, proč falešný?“

„To je jedno, stejně nebudu moct nikam odjet.“

„Jistě, v Evropě a Americe vás dobře znají. Ale buďte bez starosti, pojedete do jiné země.“

Pán na něho pohlédl s úsměvem a zvolna pronesl:
„Myslím, že ovládáte turečtinu…?“
„Jen pár slov…,“ odpověděl udiveně Jean-Luc.
„To nevadí, budete mít čas se zdokonalit.“

Konstantinopol, Yıldız duben 1896

„Padişahım çok yaşa!“[II]

Hlas doléhající zdálky byl dost podivný a dokonce ironický, jako by se někomu vysmíval.

Okamžitě popadl pistoli schovanou pod redingotem, kterou ve střelnici nalézající se v jednom ze sklepení paláce před pár minutami vlastníma rukama nabil. Dnes odtud vyšel v povznesené náladě. Devět nábojů za sebou vystřílel do hlavy a srdce „kozáka“. V celé osmanské armádě by se sotva našel voják, který by uměl střílet tak přesně jako on. A přesto se mu stalo zvykem sestupovat po střídmé snídani do střelnice a cvičit tam. Terče tvořily převážně siluety ruských kozáků, jezdců, pěších, ležících na podlaze, připravených na něho vystřelit. Ve zvláštní oblibě choval jednoho z nich, ohromného kolohnáta v papaše, s černým vousem a patrontaškou. Ten seděl na koni s obnaženým mečem v ruce, jako by uháněl kupředu. Jako by se měl každou chvíli přiblížit a zasadit smrtící ránu. On střílel převážně po něm. Dnešních devět výstřelů bylo zvlášť přesných. Rozhodl se, že tím skončí, a vyšel se projít do zahrady.

„Padişahım çok yaşa!“

Odporně výsměšný hlas sem doléhal z hloubi zahrady. S rukou na pistoli pohlédl na svého černošského tělesného strážce, hromotluka jménem Cafer ağa, ze kterého šla na všechny hrůza. Oddaný osobní ochránce se choval nevzrušeně. To znamenalo, že všechno

je v pořádku. S podivuhodnou lehkostí se uklonil a ukázal rukou na pavilon Belveder stojící v hloubce zahrady, kde si sultán zachraňující se před letním vedrem rád pochutnal na šálku kávy a anglických cigaretách. Vladař nicméně nezačal chvátat, nýbrž přistoupil k pavilonu obezřelým krokem a s rukou stále na pistoli nahlédl dovnitř.

V samotném středu pavilonu stála na stole klec se sněhobílým papouškem, který když spatřil příchozího, výbojně vykřikl:

„Padişahım çok yaşa!“

Panovník se pozorně rozhlédl, nakoukl pod stůl. V pavilonu skutečně nikdo nebyl. Až na něho a… papouška. Pro každý případ ovšem neodtáhl ruku z pistole, pokročil blíž a pozorně se podíval na ptáka. Potom obešel stůl, a když se definitivně přesvědčil, že kovová klec je pevně zavřená, začal si se zklidněným srdcem papouška prohlížet. Docela nedávno si v jedněch novinách přečetl, že existují zvlášť vycvičení ptáci, kteří dokážou vyklovat nepříteli oči. Celé měsíce je v tom trénují cvičitelé, kteří před nimi neustále drží fotografii předpokládané oběti. Jestli to byla pravda, nebo ne, nevěděl, avšak poté, co si to přečetl, po jistou dobu zakazoval otiskování svých snímků v novinách.

„Padişahım çok yaşa!“ vypálil papoušek.

Hlas mu tentokrát nepřipadal výsměšný, neboť se přesvědčil, že to není napodobování. Mluvčí nebyl člověk, nýbrž pták, a na ptáka bylo i tohle víc než dost. Mimovolně se usmál. Ne tím úsměvem, s jakým obvykle přijímal velvyslance, ale přirozeným, nevyumělkovaným. Pak se obrátil a uviděl svého černého tělesného strážce, který stoje u dveří doširoka rozevřel svou bělozubou mordu. Poprvé ho viděl se usmívat. Na jiné se kabonil, ale pohled na pána u něho vyloudil projev psí oddanosti. Černochův úsměv však nenadále zmizel, jelikož on se přestal usmívat a přísně se zeptal:

„Odkud je, kdo ho přinesl?“

„Beşikçi paša ho přines, můj pádišáhu," odpověděl s úklonou Cafer ağa. „Dneska ráno ho dodal spolu s těma oříškama. Řek, že je ho třeba krmit jen těma a nemá se mu dávat nic jinýho."

Vedle klece byla na malém stolku nasypána na stříbrný podnos hromádka podivných oříšků, které viděl poprvé. Vzal jeden do dvou prstů a prostrčil ho dovnitř. Papoušek ho svým mocným zobanem v jediném okamžiku rozdrtil na kousíčky, ty jeden po druhém zhltl a vyjádřil vděk tím, že tentokrát dosti zřetelně pronesl:

„Padişahım çok yaşa!"

Znovu se usmál a ihned konstatoval, že stáhl, aniž si toho všiml, ruku z pistole. Nějak si nevzpomínal, že by se mu kdy něco podobného stalo. Když vyšel z paláce, a dokonce i když se nalézal uvnitř, měl ruku vždy na vnitřní kapse, na pistoli. To se mu stalo zvykem. Dokonce v lázni, když se svlékl, se mu ruka instinktivně zdvíhala k srdci, kde měla být zbraň.

Zmocnil se ho nesmírně vzácný pocit bezpečí. Vnímal příjemnou lehkost, jako kdyby se ztišila celé týdny trýznící bolest zubů. Ruka se nicméně znovu vztáhla po zbrani. Potom, vloživ do hlasu obvyklou přísnost, oslovil černocha:

„Řekni Beşikçi pašovi, aby dnes večer zašel ke mně."

Aubonne, kanton Vaud, Švýcarsko červen 1896

Z oken byl výhled na Ženevské jezero. Se zvláštním potěšením hleděl na vlastní zemi. Až dosud bylo všechno obvyklé: ano, Ženevské jezero je krásné, a nejen Ženevské, všechna švýcarská jezera jsou krásná. Jedno je hezčí než druhé. Jestliže se ale člověk narodil a strávil svůj život u nich, nadšení a vytržení nepřichází v úvahu. Dnes ovšem zíral na krajinu s naprosto jinými pocity. Možná proto, že už nebyl Švýcar, ale Francouz André Vidal, narozený na Guadeloupu.

Jeho rodiče před osmadvaceti lety utonuli při lodním neštěstí a on se jako dvouleté dítě zázrakem zachránil spolu s několika Angličany, kteří také byli na lodi. Z jeho rodiny, a víc než to, z rodu, nezbyl nikdo.

Nejprve si bedlivě prostudoval svůj pas. Ještě si na něj nestihl pořádně zvyknout, jako kdyby ho náhodou našel na ulici a jakožto vzorný občan byl povinen ho co nejdříve odevzdat na policii. Pak si pročetl dopis od pojišťovny Lloyd, v němž se oznamovalo, že se po dlouhých soudních tahanicích podařilo obnovit právní nároky rodiny Vidalových. On, André Vidal, je podle zákona jediným dědicem veškerého jmění náležejícího rodu – plantáží cukrové třtiny a banánovníků, palírny rumu, dvou vil a dvou hotelů na ostrovech Guadeloupe a Martinique.

André Vidal tedy není výmysl. Opravdu se narodil, existoval a existuje. Kde je ale teď? Je naživu, nebo ne? Je snad i on v této chvíli na břehu nějakého jiného jezera s německým, ruským nebo americkým pasem v kapse a kochá se nějakou jinou krajinou? Anebo možná existoval, ale teď už… Avšak nač si trápit mozek otázkami, na které není odpovědí. André Vidal je on! Potvrdí to spousta nefalšovaných dokumentů a desítky ctihodných svědků. Pryč s pochybnostmi!

Prohlédl si ještě několik lejster a vzal si do ruky *Gazette de Lausanne*. Do očí ho uhodil palcový titulek: „Konečně budou bankéři moci spát klidně“. Obsáhlý článek oznamoval tragickou smrt Jeana-Luca Rivaze. Proslulý bankovní lupič nakládal při práci v kamenolomu neopatrně s dynamitem. Výbuch doslova rozerval jeho tělo na kusy, jenom zázrakem se uchovavší hlava podpořila tvrzení expertů, že je to vskutku Jean-Luc Rivaz. Oběťmi nehody se stali také další dva vězni, oba Arméni z Kavkazu, penězokaz B. a člen revoluční strany a terorista K. Také je výbuch roztrhal na cucky. A jeden z trestanců údajně využil zmatku a uprchl. Podivné je, proč se neuvádí jméno uprchlíka.

André Vidal se snažil rozpomenout, kdo z vězňů mu byl podobný v obličeji nebo tvarem hlavy. Ruka se mu pudově vztáhla ke krku, jako by se chtěl ujistit, že má hlavu na místě.

Pohlédl na hodinky. Za pět minut má přijít učitel turečtiny. Slyšel, že najít ho bylo lehké. Na lausannské univerzitě bylo zkouškové období. Byla tam spousta studentů dorazivších z nejrůznějších koutů Osmanské říše, kteří si chtěli o prázdninách trochu přivydělat. Ve škole byl vyvěšen inzerát. Následujícího dne se dostavilo dvacet adeptů. Ten jediný, kterého si z nich vybral, se měl každou chvíli dostavit.

Naproti vile zastavila drožka. Vystoupil z ní člověk přes letní vedro oděný do černého. Nakrátko střižené vlasy měl rusé stejně jako upravenou bradku a knírek. Oči nebylo vidět, ale podle všeho byly modré. V rukou měl nevelkou bagáž – koženou kabelu, kufr a převázaný sloupek knih.

Neuplynula ani minuta a student už stál před ním v pokoji.

„Karo Babadžanjan," představil se.

Měl vysoké čelo inteligenta a světle modré oči, které zcela odpovídaly jeho světlým vlasům. Pohled měl rozhodný a v očích oheň. Zvláštní. Vypadá na Rusa nebo Nora. Vskutku nordický typ, ale je to, jak vyšlo najevo, Armén.

„André Vidal, těší mě."

Mladík se usmál. Na pohled je mu takových dvacet až dvaadvacet a úsměv mu sluší.

„Pokud se nemýlím, budete mým žákem."

„Ano, po dva měsíce, čtyřiadvacet hodin denně, od rána do noci, dokud se…"

„Dokud se nenaučíte plynně mluvit turecky na jakékoli téma."

Svazek knih ležel na stole. Lhostejně, jen jakoby mimochodem po nich sklouzl pohledem: Marx, Bakunin, Kropotkin, Něčajev, Proudhon, Kautsky, Johann Most… Knihy v ruštině, francouzštině